

Dr Szymon Rudzki
Wyższa Szkoła Kształcenia Zawodowego (Wrocław)
Instytut Prawa
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-6789-6096>
e-mail: szymon.rudzki@o2.pl

PRAWO DO SZTUCZNEJ INTELIGENCJI JAKO PRAWO CZŁOWIEKA

Streszczenie

AI odgrywa coraz większą rolę w życiu społecznym i gospodarczym, a jej wpływ na prawa człowieka staje się tematem debaty. Celem jest zrozumienie, czy prawo do korzystania ze sztucznej inteligencji powinno być uznane za prawo człowieka. AI wpływa na szeroko rozumiane funkcjonowanie społeczeństwa, co budzi obawy związane z jej wpływem na prawa człowieka. Wiele organizacji międzynarodowych, jak UE i ONZ, opracowuje regulacje dotyczące AI, podkreślając potrzebę ochrony praw człowieka. AI może jednak też wspierać realizację praw człowieka, poprawiając dostęp do edukacji, zdrowia czy wymiaru sprawiedliwości. Wiąże się jednak również z ryzykiem naruszeń wolności i innych praw. Biorąc pod uwagę rozwój sztucznej inteligencji, temat ten musi być przedmiotem również debaty akademickiej.

Słowa kluczowe: sztuczna inteligencja (AI), prawa człowieka, rozporządzenie AI Act, etyka sztucznej inteligencji, prawa drugiej generacji.

WPROWADZENIE

Blisko 30 lat temu system komputerowy zwyciężył pojedynek szachowy z ówczesnym szachowym mistrzem świata.¹ Dziś modele sztucznej inteligencji usprawniają komunikację mailową pomiędzy pracownikami korporacji. W aktualnych realiach społecznych i gospodarczych nie da się zakwestionować olbrzymiego rozpędu towarzyszącego rozwojowi sztucznej inteligencji, którą powołuje się do rozwiązywania problemów i podejmowania

¹ Mowa oczywiście o rozgrywkach z 1996r. i 1997r. pomiędzy Garrim Kasparowem a komputerem Deep Blue.

decyzji w sposób przypominający inteligencję człowieka. Postęp w zakresie przetwarzania danych oraz mocy obliczeniowej doprowadził do sytuacji, w której sztuczna inteligencja wykorzystywana jest niemal w każdej branży. Wielokrotnie na łamach opracowań naukowych – szczególnie z zakresu prawa, socjologii i psychologii – omawiano zagrożenia, jakie niesie ze sobą Internet. Od wielu lat przewidywano również modele powstawania nowych niebezpieczeństw² i problemów, w tym także związanych ze sztuczną inteligencją.³

Fakt, że współtowarzyszenie AI (*Artificial Intelligence* – sztuczna inteligencja) w funkcjonowaniu społeczeństw i jednostki stanowi zagrożenie dla realizacji praw człowieka, stanowił podstawę do licznych działań prawodawczych, szczególnie widocznych w prawie wtórnym UE oraz działalności Rady Europy. Zagadnienia te zostaną pokrótce rozwinięte na kolejnych kartach. Głównym problemem postawionym w niniejszym opracowaniu jest jednak próba odpowiedzi na pytanie: Czy sztuczna inteligencja nie stanowi ostatniego klucza do pełnej realizacji praw człowieka uznanych przez społeczeństwo międzynarodowe i w związku z tym, czy prawo do korzystania z niej, nie powinno uzupełnić katalogu praw człowieka?

AKTUALNA AKSJIOLOGIA AKTÓW PRAWNYCH DOTYCZĄCYCH SZTUCZNEJ INTELIGENCJI I PRAW CZŁOWIEKA

Należy otwarcie przyznać, że przewidzenie i omówienie wszystkich problemów i zagrożeń ze strony AI dla praw człowieka, jest nieosiągalne nie tylko na kartach artykułu naukowego, ale nawet solidnej monografii. Wydaje się także, że próba całościowego ujęcia problemu jest z góry skazana na przegraną, z uwagi na stały rozwój możliwości zastanych i nowych modeli sztucznej inteligencji. Inną barierą jest oczywiście stale powiększający się katalog praw człowieka. Podobnie sytuacja ma się, gdy podejmiemy rozważania nad wyżej postawionym pytaniem. Nie jest w gruncie rzeczy możliwe sporządzenie listy okoliczności, w których współurzęczywistnią się z korzystaniem z AI, poszczególne wolności i prawa jednostki.

² Por. np. : J. Kulesza, *Ius internet*, Warszawa 2012, s. 111-112; Z. Hołyst, *Bezpieczeństwo gatunku ludzkiego*, Warszawa 2016, s. 623-641.

³ Ibidem, s. 133-152.

W miarę jak AI staje się coraz bardziej powszechna, wiele organizacji międzynarodowych – w tym UE, Rada Europy, czy ONZ – pracuje nad regulacjami, które mają na celu zapewnienie bezpiecznego i etycznego rozwoju tej technologii, dbając o uwzględnienie praw człowieka.

W kontekście uniwersalnego systemu praw człowieka warto wyróżnić Komentarz Ogólny nr 25 do Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Socjalnych i Kulturalnych,⁴ z którego wynika, że korzystanie z osiągnięć nauki i techniki – w tym przecież z pewnością z AI – jest prawem człowieka.⁵ W tym samym dokumencie zwrócono uwagę, że fuzja AI z różnymi dziedzinami może doprowadzić do zmian w społeczeństwie, czy nawet zmian w sposobie zachowania jednostki. Zauważono potrzebę, by decyzje dotyczące rozwoju i wykorzystania AI powinny być podejmowane z uwzględnieniem praw człowieka, w tym przejrzystości, niedyskryminacji, odpowiedzialności i szacunku dla godności ludzkiej. Podniesiono tezę o konieczności projektowania systemów informatycznych z uniknięciem dyskryminacji, umożliwiających pociąganie do odpowiedzialności za ich użycie i ustanowieniu ram prawnych nakładających na podmioty prywatne obowiązku należytej staranności w zakresie praw człowieka, zwłaszcza w przypadku dużych firm technologicznych. Szczęólnego podkreślenia wymaga jednak, że w Komentarzu zauważono obok siebie zagrożenia ze strony AI dla praw człowieka, jak i korzyści w ich realizacji. Wskazano bowiem, że rozwijające się technologie mogą z jednej strony nasilać nierówności społeczne poprzez wzrost bezrobocia i segregacji na rynku pracy, a algorytmy stosowane w sztucznej inteligencji mogą wzmacniać dyskryminację i inne negatywne zjawiska. Z drugiej jednak strony, mogą one zwiększyć korzystanie z praw drugiej generacji, np. zastosowanie sztucznej

⁴ E/C.12/GC/25 ; Przyjęty przez Komitet Praw Gospodarczych, Socjalnych i Kulturalnych 30 kwietnia 2020r.; We wspomnianym Komentarzu Ogólnym, Komitet dokonuje wykładni artykułu 15 MPPSGiK, który stanowi:

1. Państwa Strony niniejszego Paktu uznają prawo każdego do:

- a) udziału w życiu kulturalnym;
- b) korzystania z osiągnięć postępu naukowego i jego zastosowań;
- c) korzystania z ochrony interesów moralnych i materialnych, wynikających z wszelkiej twórczości naukowej, literackiej lub artystycznej, której jest autorem.

⁵ Ł. Szoszkiewicz, Dostępność danych cyfrowych jako kluczowy element postępu naukowego – z perspektywy praw człowieka w dziedzinie nauki [w:] A. Gryszczyńska, G. Szpor (red.) Internet. Cyberpandemia. Cyberpandemic., Warszawa 2020, s. 468.

inteligencji w przemyśle lub usługach może prowadzić do ogromnych zysków w zakresie produktywności i efektywności, a biotechnologia może umożliwić wyleczenie wielu chorób.

W relacji AI z uniwersalnym systemem praw człowieka, trzeba jeszcze wspomnieć, że w listopadzie 2021 roku UNESCO przyjęła Zalecenie w sprawie etycznych zasad sztucznej inteligencji, które zostało uchwalone przez 193 państwa członkowskie podczas 41. sesji Konferencji Generalnej UNESCO.⁶ Jest to pierwszy globalny standard dotyczący etyki sztucznej inteligencji, mający na celu zapewnienie, że rozwój i wdrażanie AI będzie zgodne z poszanowaniem praw człowieka, godności ludzkiej, sprawiedliwości społecznej, równości płci, ochrony środowiska i różnorodności kulturowej. Spojrzenie ochronne UNESCO widoczne staje się tutaj w szczególności przy sformułowaniach, że sztuczna inteligencja nie powinna być wykorzystywana do tworzenia narzędzi opresyjnych, takich jak systemy inwigilacji, automatyczne decyzje dotyczące sprawiedliwości kryminalnej czy technologia wykorzystywana do łamania praw człowieka. Technologie wykorzystujące AI, szczególnie w kontekście takich obszarów jak wojna czy monitoring, muszą być projektowane w sposób zgodny z prawem międzynarodowym i zasadami ochrony praw człowieka.

Proces regulowania funkcjonowania sztucznej inteligencji, w przypadku UE, jest widoczny od 2017r. kiedy to uzewnętrzniły się pierwsze wyraźne oczekiwania Rady Europejskiej i Komisji Europejskiej, co do konieczności uwzględniania AI w działaniach legislacyjnych.⁷ Zasadne wydaje się więc pochylenie nad problemami już dostrzeżonymi, tworząc dzięki temu zarys listy praw człowieka szczególnie zagrożonych bytnością sztucznej inteligencji. W pierwszej kolejności należy jednak zauważyć, że w 2019 roku przyjęto niewiążące Wytyczne w zakresie etyki dotyczące godnej zaufania sztucznej inteligencji z 2019 r. opracowane przez niezależną grupę ekspertów wysokiego szczebla ds. AI powołaną przez Komisję. Unijne

⁶ SHS/BIO/PI/2021/1, pełny tekst Zalecenia dostępny pod adresem: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137>, dostęp z dnia 15 maja 2025r.

⁷ Szerzej o genezie uwzględniania AI w prawodawstwie unijnym zob.: D. Lubasz, RODO dla AI. Zgodność z zasadami godnej zaufania sztucznej inteligencji w modelu data protection by design, Warszawa 2025, s. 81 i n.

wytyczne w zakresie godnej zaufania AI opierają się na trzech filarach: zgodności z prawem, zgodności z zasadami i wartościami etycznymi oraz solidności w ujęciu technicznym i społecznym.⁸ Na ich podstawie określono siedem zasad dotyczących AI, które kierunkują ją by była godna zaufania i zgodna z normami etycznymi, tj.: przewodnia i nadzorczą rola człowieka; solidność techniczna i bezpieczeństwo; ochrona prywatności i zarządzanie danymi; przejrzystość; różnorodność, niedyskryminacja i sprawiedliwość; dobrostan społeczny i środowiskowy oraz odpowiedzialność

Aktualnie kluczowym aktem wtórnego prawa Unii Europejskiej w zakresie funkcjonowania AI, pozostaje Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1689 (AI Act)⁹ Akt ten stanowi część kompleksowego podejścia do tworzenia regulacji prawnych dla sztucznej inteligencji w UE, które ma na celu zrównoważenie innowacji z odpowiedzialnością społeczną. Celem rozporządzenia jest poprawa funkcjonowania rynku wewnętrznego i promowanie upowszechniania zorientowanej na człowieka i godnej zaufania AI, przy jednoczesnym zapewnieniu wysokiego poziomu ochrony zdrowia, bezpieczeństwa, praw podstawowych zapisanych w Karcie, w tym demokracji, praworządności i ochrony środowiska, przed szkodliwymi skutkami systemów AI w Unii oraz wspieraniu innowacji. Celem rozporządzenia jest zapewnienie, że rozwój AI odbywa się zgodnie z wartościami UE, z poszanowaniem praw człowieka oraz z minimalizowaniem ryzyka związanego z nowymi technologiami. Zauważalne staje się przyjęcie tu optyki, w której uwzględniono zarówno zagrożenia powodowane przez AI dla praw człowieka, jak i korzyści, które sztuczna inteligencja ze sobą niesie. Rozporządzenie wprowadza zatem z jednej strony katalog zakazów dotyczących niektórych praktyk w zakresie AI, z drugiej jednak strony, przedstawia rozwiązania mające stymulować jednolite

⁸ Ibidem, s. 91.

⁹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1689 z dnia 13 czerwca 2024 r. w sprawie ustanowienia zharmonizowanych przepisów dotyczących sztucznej inteligencji oraz zmiany rozporządzeń (WE) nr 300/2008, (UE) nr 167/2013, (UE) nr 168/2013, (UE) 2018/858, (UE) 2018/1139 i (UE) 2019/2144 oraz dyrektyw 2014/90/UE, (UE) 2016/797 i (UE) 2020/1828 (akt w sprawie sztucznej inteligencji) PE/24/2024/REV/1; Dz.U. L, 2024/1689, 12.7.2024

wdrażanie i szerokie wykorzystywanie jej¹⁰, jako instytucji, która przyczynia się do wielu różnych korzyści ekonomicznych, środowiskowych i społecznych we wszystkich gałęziach przemysłu i obszarach działalności społecznej. Zachęca się zatem państwa członkowskie, by wspierały i promowały badania i rozwój w dziedzinie rozwiązań w zakresie AI wspierających korzyści społeczne i środowiskowe, np. opartych na AI rozwiązań, które zwiększają dostępność dla osób z niepełnosprawnościami, przeciwdziałają nierównościom społeczno-gospodarczym lub służą osiągnięciu celów środowiskowych, przez przydzielanie wystarczających zasobów. Wskazując dalsze korzyści z wdrażania AI, omawiane Rozporządzenie wymienia jeszcze m.in.: „lepsze prognozowanie, optymalizację operacji i przydzielania zasobów oraz personalizację rozwiązań cyfrowych dostępnych dla osób fizycznych i organizacji, może ono zapewnić przedsiębiorstwom kluczową przewagę konkurencyjną i wzmacniać korzyści społeczne i środowiskowe, na przykład w zakresie opieki zdrowotnej, rolnictwa, bezpieczeństwa żywności, kształcenia i szkolenia, mediów, sportu, kultury, zarządzania infrastrukturą, energetyki, transportu i logistyki, usług publicznych, bezpieczeństwa, wymiaru sprawiedliwości, zasobooszczędności i efektywności energetycznej, monitorowania środowiska, ochrony i odtwarzania różnorodności biologicznej i ekosystemów oraz łagodzenia zmiany klimatu i przystosowywania się do niej”.

Analiza treści Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1689 prowadzi do kilku wniosków. Po pierwsze – co oczywiste – Unia będzie walczyła ze szkodliwymi skutkami funkcjonowania AI i to zarówno w wymiarze gospodarczym, bezpieczeństwa, jak i dla ochrony praw człowieka przyjętych przez traktaty, KPP, a wkrótce prawdopodobnie także Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (EKPCz). Pod drugie, nie umknęło uwadze ustawodawcy unijnego, że AI niesie ze sobą szereg korzyści, które dotyczą już nie tylko konkurencyjności UE na globalnym rynku, czy szeroko rozumianego bezpieczeństwa, ale także ułatwiają, a czasem umożliwiają realizację uprawnień przysługujących jednostce.

¹⁰ Z zastrzeżeniem, że mowa o unijnej, tj. spójnej, wiarygodnej i zorientowanej na człowieka AI.

Ostatnia uwaga dotyczy wspomnianych już wcześniej zasad etycznych dotyczących AI. Rozporządzenie przypomina wspomniane zasady, wskazuje ich szczególną doniosłość dla realizacji reguł w nim wymienionych i jednocześnie dokonuje krótkiej wykładni każdej z nich. Na szczególną uwagę zasługuje tu zasada przewodniej i nadzorczej roli człowieka, która oznacza, że *systemy* AI rozwija się i wykorzystuje jako narzędzia służące ludziom, szanujące godność ludzką i autonomię osobistą oraz działające w sposób, który może być odpowiednio kontrolowany i nadzorowany przez człowieka. Skoro zatem można przyjąć, że godność jako wartość (ludzka, osobowa) jest tym co uniwersalne,¹¹ i to z niej wynikają dalsze prawa człowieka, to wydaje się, że z perspektywy prawa unijnego, aktualnie regulacje dotyczące AI mają przede wszystkim chronić przed naruszaniem uprawnień jednostki. Jednocześnie wspomniana w omówieniu tej zasady służebność AI względem człowieka, daje asumpt do dalszych rozważań co do prawa jednostki do korzystania z tego narzędzia. Jest to zresztą o tyle istotne, że wdrożenie AI Act rozpoczęło się w lutym 2025 roku, a ze względu na bardzo dużą rozległość regulacji, poszczególne elementy AI Act, będą wprowadzane stopniowo. Pomimo charakteru rozporządzenia, możemy spodziewać się też w najbliższym czasie działalności polskiego ustawodawcy w tym zakresie. Aktualnie Ministerstwo Cyfryzacji przyjmuje od zainteresowanych uwagi, sugestie oraz rekomendacje dotyczące przepisów AI Act dotyczących praktyk zakazanych w stosowaniu AI.

RELACJE AI Z WYBRANYMI PRAWAMI CZŁOWIEKA.

Sztuczna inteligencja stanowi swoistą bramę w dostępie do danych i możliwości ich przetwarzania, co w obecnych czasach ma nieoceniony wymiar przy realizacji przez jednostkę własnych praw i wolności. Dla pełnego omówienia tych stanów faktycznych należałoby dokonać zestawienia wszystkich funkcji AI, co – jak już zostało wspomniane – nie jest możliwe. Skoro jednak prawa człowieka są niepodzielne, tj. są ze sobą ściśle powiązane i nie mogą być traktowane oddzielnie lub w sposób hierarchiczny,

¹¹ D. Bieńskowska, Debata o godności w prawach człowieka [w:] R. Kozłowski, D. Bieńskowska, Prawa człowieka i ludzka godność. Ochrona i aksjologia, Poznań 2020 s. 23.

należałoby podjąć się rozważenia co najmniej dwu kwestii. Po pierwsze, czy realizacja prawa do korzystania ze sztucznej inteligencji wspierałaby realizację pozostałych praw i wolności człowieka. Po drugie – czy uznanie tej instytucji jako prawa człowieka, nie powodowałoby kolizji z możliwością realizacji istoty pozostałych praw.

Co do pierwszego z pytań, to już *prima facie* można się spodziewać, że właściwe wykorzystanie sztucznej inteligencji będzie wzmagало realizację wielu praw i wolności. Będzie to z pewnością miało miejsce w przypadku wykorzystywania AI przez władze państwowe do realizacji praw przyznanych jednostce, np. w zakresie prawa do edukacji, prawa do sądu, prawa do ochrony zdrowia, czy prawa do dobrego środowiska. Można się spodziewać, że modele sztucznej inteligencji są i będą nieocenione w przypadku wszelkich prawem wymaganych działań państwa, niezbędnych dla realizacji praw jednostki, a wymagających przetwarzania danych. Gdy model sztucznej inteligencji jest w stanie przewidzieć i obliczyć średni czas odpowiedzi świadka na poszczególne pytania, spodziewać się można usprawnienia w działaniu wymiaru sprawiedliwości, poprzez skrócenie czasu oczekiwania na rozprawę. Podobnie – a może i sprawniej – AI wspierać może pacjentów w dążeniu do skrócenia czasu oczekiwania na poszczególne usługi medyczne. Dalej, rozwój modeli AI może stanowić nieocenioną pomoc dla rozwoju krajowej nauki. Jednym z istotnych działań państwa będzie dążenie do realizacji społeczeństwa informacyjnego, czyli takiego, które posiada wiedzę i instrumenty techniczne i prawne by tę wiedzę zyskać i wykorzystać.¹² Pogłębiona analiza gromadzonych danych środowiskowych może natomiast prowadzić do lepszej ochrony poszczególnych elementów środowiska, lub – co w najbliższych latach może być realnym scenariuszem – wykrywać nieefektywność dotychczasowych działań i polityk. Powyższe sytuacje dotyczą oczywiście działania państwa na rzecz jednostki, co w zakresie prawa do sztucznej inteligencji można rozwinąć tak, że z prawa tego wynikać może obowiązek władz publicznych do wykorzystywania AI gdy służy to realizacji praw i wolności człowieka i obywatela.

¹² K. Chałubińska-Jentkiewicz, Cyberodpowiedzialność, Toruń 2019, s. 79.

Można przychylić się zatem do twierdzenia, że wykorzystywanie AI przez władze publiczne staje się nieodzowne dla realizacji praw drugiej generacji, a więc praw ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych.¹³ Również realizacja ostatnich z wymienionych może wymagać współdziałania z AI. Mowa tu nie o prawach z natury odbiorczych, czy prewencyjnych (jak np. prawo do uczestniczenia w życiu kulturalnym, prawo do dostępu do kultury, czy prawo do ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego), a o prawach związanych z kreowaniem kultury (jak prawo do tworzenia i wyrażania siebie przez kulturę). Ten aspekt otwiera bardzo szerokie pole dalszych rozważań na styku kreowania treści audiowizualnych przez AI, prawa własności, praw autorskich i pozostałych praw człowieka.

W tym miejscu – odwołując się do trzech generacji (i licznych już koncepcji na czwartą generację) praw człowieka – można przyjąć, że prawo do korzystania ze sztucznej inteligencji stanowiłoby uzupełnienie katalogu trzeciej generacji, czyli praw zarazem opozycyjnych, jak i wymagalnych od państwa, które mogą być spełnione jedynie w drodze współpracy jednostek, podmiotów prawa publicznego i prywatnego, państw, czy społeczności międzynarodowej.¹⁴ Na marginesie warto dodać, że w systematyce EKPCz na równi z wolnością słowa traktuje się działalność artystyczną.¹⁵ Ciekawym zagadnieniem będzie tu wykorzystywanie utworu w całości wygenerowanego przez AI z perspektywy wolności twórczości artystycznej. Co się zaś tyczy praw autorskich, to w aktualnym porządku prawnym, w świetle ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych¹⁶ nie jest możliwe przypisanie autorstwa treści generowanych przez AI samej sztucznej inteligencji. Autorem pozostanie człowiek, który dla wykreowania dzieła, sztuczną inteligencją się posłużył.¹⁷ Można tu zadać przy okazji pytanie: Jakie będą

¹⁴ K. Przybyszewski, Uniwersalność praw człowieka pod ostrzałem krytyki [w:] L. Koba, W. Wacławczyk (red.) Prawa człowieka. Wybrane zagadnienia i problemy, Warszawa 2009, s.35.

¹⁵ D. Bychawska-Siniarska, Wolność artystyczna w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka [w:] D. Bychawska-Siniarska, D. Głowacka (red.), Swoboda wypowiedzi w działalności artystycznej, Warszawa 2014, s. 59.

¹⁶ Ustawa z 4 lutego 1994r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (t.j. Dz. U. z 2025 r., poz. 24.).

¹⁷ Szerzej: B. Fischer, Autorskoprawne konteksty sztucznej inteligencji [w:] A. Gryszczyńska, G. Szpor (red.) Internet. Cyberpandemia. Cyberpandemic., Warszawa 2020, s. 455-466.

konsekwencje prawne, gdy w efekcie komendy człowieka, AI „nieumyślnie, nieświadomie”, a w sposób autonomiczny wygeneruje treść, która wykroczy poza granice wolności twórczości artystycznej, prezentując np. chroniony prawem wizerunek, plagiat, czy treść obrażającą uczucia religijne, czy godzącą w moralność publiczną¹⁸

Z perspektywy korzystania z AI przez jednostki, można wyliczać szereg sytuacji, w których AI będzie urzeczywistniała możliwość realizacji praw i wolności. Poza zasadą równości i niedyskryminacji, tu również korzystanie z AI będzie miało znaczący wpływ na realizację praw drugiej generacji. Można oczywiście mnożyć sytuacje, gdzie pomoc informacyjna AI doprowadzi do urzeczywistnienia praw politycznych i osobistych, np. poprzez pomoc przy formułowaniu skarg, czy lepszego poznania sylwetek kandydatów, w zakresie praw wyborczych. Takie ujęcie może mieć jednak znaczenie symboliczne i uzupełniające dla przedstawionej argumentacji za przyjęciem prawa do sztucznej inteligencji.

Odpowiadając na drugie z postawionych pytań, tj. czy uznanie prawa do korzystania ze sztucznej inteligencji jako prawa człowieka, nie powodowałoby kolizji z możliwością realizacji istoty pozostałych praw, należy jasno przyznać, że w świetle pogłębionej ostatnio analizy zagrożeń ze strony AI, to – podobnie jak w przypadku potencjalnych korzyści – można powołać niekończący się katalog potencjalnych zagrożeń poszczególnych wolności i praw poprzez funkcjonowanie sztucznej inteligencji. Pewne jest w związku z tym, że uznając prawo dostępu, czy korzystania ze sztucznej inteligencji za prawo człowieka, należy dokonać rewizji klauzul imitacyjnych. W krajowym porządku prawnym, podstawową klauzulę stanowi art. 31 ust 3 Konstytucji RP¹⁹, która przewiduje ograniczenia w sześciu przypadkach: bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, ochrony zdrowia, ochrony środowiska, moralności publicznej, wolności i praw innych osób. Wydaje się, że w

¹⁸ O granicach dotyczących wolności twórczości artystycznej zob szerzej: M. M. Bieczyński, *Prawne granice wolności twórczości artystycznej w zakresie sztuk wizualnych*, Warszawa 2011.

¹⁹ "Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, wolności i praw innych osób."

przypadku prawa do korzystania z AI, należy nie ograniczać tego katalogu i powinien on być wystarczający dla możliwości rozstrzygania co do wprowadzenia koniecznych ograniczeń, zarówno przez ustawodawców, jak i trybunały.²⁰

ZAKOŃCZENIE

Powyższa analiza prowadzi do wniosku, że wykorzystywanie AI przez władze publiczne oraz przez jednostkę – oprócz zagrożeń dla praw człowieka – stanowić może system instytucji wspierających ich realizację. Można się spodziewać, że powszechność w dostępie do AI, liczne regulacje w tym zakresie oraz dalszy rozwój systemów, doprowadzą do pogłębienia sytuacji, w której realizacja praw człowieka będzie ocierała się o konieczność korzystania ze sztucznej inteligencji. Wydaje się, że znaczne nierówności wynikające z możliwości, lub braku możliwości wykorzystania AI dla realizacji praw człowieka uwydatnią się zdecydowanie bardziej pomiędzy obywatelami różnych państw, niż wewnątrz poszczególnych systemów prawnych. Będzie to przecież zależało od polityki krajowej lub poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego. W tym miejscu należy z aprobatą odnieść się do faktu, że kraje UE wypracowują aktualnie wspólną strategię dotyczącą korzystania, tworzenia i limitacji AI.

Być może właściwą drogą dla uniknięcia zagrożeń dla realizacji praw człowieka, jest uznanie, że prawo do korzystania ze sztucznej inteligencji należy zaliczyć w ich poczet. Przy takim ujęciu korzystanie ze sztucznej inteligencji doznałoby szczególnej ochrony prawnej. Jednocześnie wygenerowałoby to sytuację, w której to państwa będą miały szereg obowiązków co do konieczności ochrony jednostek, rozstrzygania w przedmiocie ograniczeń w korzystaniu przez jednostkę z tej wiązki uprawnień, czy w końcu obowiązków we wdrażaniu i korzystaniu z AI w sektorze usług publicznych. Jednym z argumentów przemawiający za takim rozwiązaniem jest też fakt, że w prawie unijnym wypracowano już koncepcję

²⁰ Zarówno w porządku krajowym, unijnym, Rady Europy, czy przy ONZ w ramach Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz dwu Paktów praw.

„właściwej” sztucznej inteligencji, która to może stanowić fundament dla określenia zakresu przedmiotowego tej wiązki praw.

Jednocześnie, kontrolując możliwość korzystania z tego prawa poprzez kontekstowe klauzule limitacyjne, można eliminować potencjalne zagrożenia dla praw i wolności uznawanych w porządkach uniwersalnym, regionalnych i krajowych. Autor niniejszej publikacji nie rości sobie prawa do jednoznacznej oceny zasadności takiego rozwiązania. Koncepcja ta stanowi bowiem otwarcie dyskusji nad alternatywą na wypadek, gdyby obecne rozwiązania okazały się niewystarczające z perspektywy zarówno ochrony, jak i realizacji katalogu wypracowanych już praw człowieka. Jednocześnie zauważyć wypada, że omawiając problem uznania prawa do korzystania ze sztucznej inteligencji, dotknięto jedynie drobnego wycinka problematyki, pod dalszą rozwałę pozostawiając np. kwestie dotyczące wykorzystywania autonomicznych robotów wykorzystujących AI, czy oparte na AI mechanizmy i urządzenia ingerujące w ludzkie ciało lub w genetykę.

Bibliografia

- Bieczyński M. M., Prawne granice wolności twórczości artystycznej w zakresie sztuk wizualnych, Warszawa 2011.
- Bychawska-Siniarska, D. Głowacka D. (red.), Swoboda wypowiedzi w działalności artystycznej, Warszawa 2014.
- Chałubińska-Jentkiewicz K., Cyberodpowiedzialność, Toruń 2019.
- Gryszczyńska A., Szpor G. (red.) Internet. Cyberpandemia. Cyberpandemic., Warszawa 2020.
- Hołyst Z., Bezpieczeństwo gatunku ludzkiego, Warszawa 2016.
- Koba L., Waławczyk W. (red.) Prawa człowieka. Wybrane zagadnienia i problemy, Warszawa 2009.
- Kozłowski R., Bieńskowska D., Prawa człowieka i ludzka godność. Ochrona i aksjologia, Poznań 2020.
- Lubasz D., RODO dla AI. Zgodność z zasadami godnej zaufania sztucznej inteligencji w modelu data protection by design, Warszawa 2025.

RIGHT TO ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A HUMAN RIGHT

Summary

AI is playing an increasingly important role in social and economic life, and its impact on human rights has become a topic of debate. The goal is to understand whether the right to access artificial intelligence should be recognized as a human right. AI affects the broader functioning of society, raising concerns about its impact on human rights. Many international organizations, such as the EU and the UN, are developing regulations regarding AI, emphasizing the need to protect human rights. However, AI can also support the realization of human rights by improving access to education, healthcare, and justice. Nevertheless, it also carries the risk of violating freedoms and other rights. Given the development of artificial intelligence, this issue must also be part of the academic debate

Keywords: Artificial Intelligence (AI); Human Rights; AI Act; Ethics of Artificial Intelligence; Second-Generation Rights.